

NORDISK HERPETOLOGISK FORENING

43. ÅRGANG

NOVEMBER/DECEMBER 2000

NR. 6

BÆLTEHALEØGLER SOM TERRARIEDYR • OVERVINTRING AF ÆSKESKILD-
PADDER • OPDRÆT AF IRIAN JAYA-TÆPPEPYTHON • EN GIFTIG KORAL-
FINGERLØVFRØ • LANGTLEVENDE MURGEKKO

Udgiver og redaktion:

NORDISK

HERPETOLOGISK

FORENING

Esthersvej 7, 4600 Køge

5666 3023

E-post: nhf@image.dk

WWW: <http://www.nhf.dk>

E-post: nhf@nhf.dk

FORMAND:

Henrik Graff, 5550 2236

E-post: hgraff@post.tele.dk

REDAKTØR:

Henrik Bringsøe

KASSERER:

Jan Grathwohl

Hvidovrevej 52 B, 1. tv.

2610 Rødovre

3670 1056

Danske Bank:

Nr. 3327 047795

Girobank:

Nr. 802-0175

Postgirot:

Nr. 82 24 63-6 (Sverige)

Postbank:

Nr. 08061908715 (Norge)

Årligt kontingent: Kr. 250

Kommercielle annoncer:

Per Jørgensen, 4712 0202

Produktion & tryk:

Jørgen Larsen Grafisk

3670 0344

Oplag: 1300 eksemplarer

Forsiden:

Portræt af kæmpebæltehale,

Cordylus giganteus. Foto:

NHF-arkiv.

Afrikanske krybdyr i terrarium

1. Bæltehaleøgler (*Cordylus*)

Jan Grathwohl

Hvidovrevej 52B, 1.tv., 2610 Rødovre. E-post: Jan.Grathwohl@bidlet.dk

Inden for de sidste par år er der kommet stadig flere spændende afrikanske krybdyr i dyrehandlernes forretninger, hvilket bl.a. skyldes stadig hyppigere import fra lande som Tanzania og Ægypten. Mange af disse krybdyr er desværre ofte kun sparsomt behandlet i terrarielitteraturen, hvilket jeg i denne og efterfølgende små artikler vil prøve at råde lidt bod på.

Cordylus

I denne artikel vil jeg komme lidt ind på hold af slægten *Cordylus*, som i NHF kun har været præsenteret tre gange siden 1976 (Hart 1976, Kutschera 1977, Schmidt 1988), da navnlig arten *Cordylus tropidosternum* importeres meget ofte i øjeblikket og derfor oftest ses udbudt til salg både i forretninger og blandt private. De andre arter, som beskrives, ses ikke så ofte i almindelige dyrehandler, hvilket skyldes, at slægten *Cordylus* er opført på Washingtonkon-

ventionens liste II, og at Sydafrika håndhæver denne liste meget skrappt.

Bæltehaleøglerne hører til i familien Cordylidae, der indeholder fire slægter, *Chamaesaura*, *Platysaurus*, *Pseudocordylus* og den slægt, som vi her skal koncentrere os om, nemlig *Cordylus*. Det er en ren afrikansk familie, som hovedsagelig hører til i det sydlige Afrika. Tidligere blev også slægter som *Gerrhosaurus* (pladeøgler) og *Zonosaurus* (madagaskarpladeøgler) henført til denne familie, men disse er i dag grupperet i familien Gerrhosauridae sammen med fire andre afrikanske slægter. Selve slægten *Cordylus* består af 27 arter, hvoraf langt størstedelen lever i det sydlige Afrika. Der er kun 2-3 arter uden for dette område.

Det er meget karakteristiske dyr, der let adskiller sig fra andre afrikanske øgler. De har en kraftigt bygget krop med veludviklede lemmer og en meget karakteristisk bælteagtig skæl-

beklædning, som består af kraftigt kølede til meget tornede skæl varierende fra art til art. Halen er som hovedregel mere tornet end resten af kroppen. Dyrene har generelt et temmelig trekantet hoved set fra oven (Branch 1988).

Bæltehalerne er hovedsagelig klippelevende dagaktive, små til mellemstore øgler, men enkelte arter adskiller sig dog ved at være trælevende og jordlevende. De lever hovedsagelig af forskellige former for hvirvelløse dyr, nogle af de større arter kan dog af og til tage små hvirveldyr såsom andre øgler og lidt plantemateriale. Bæltehalerne er kendetegnet ved at føde levende unger, som det også kendes fra det danske skovfirben (*Zootoca vivipara*). Dette gør, at de kun får forholdsvis få unger ad gangen, da det kræver flere ressourcer af hunnerne, som normalt føder 1-6 store unger om året. De forskellige arter er ofte meget lidt territoriale, hvilket gør, at de ofte kan leve forholdsvis tæt sammen i mere eller mindre sammenhængende grupper (Branch 1988). Hannerne kan derfor for nogle af arterne være meget svære at skelne fra hunner, fordi de kun i parrings-sæsonen adskiller sig markant ved at have aktive præanallporer, og der ellers ikke er de store kønsforskelle, som det ses hos mere territoriale arter, f.eks. *Anolis*-arterne. Da hannerne ikke har megen brug for prangende farver, og da dyrene ofte er klippelevende, er det også forskellige brunlige af-skygninger, der udgør farvespektret for disse dyr. Farvevariationen går fra lyst brune til helt sorte arter, hvor de mest afvigende farver hos enkelte arter udgøres af forskellige grå-

lige nuancer og rustrøde af-dæmpede flanker. En helt melanistisk art, *Cordylus oelofseni* blev beskrevet så sent som 1990 (Mouton & Wyk 1990).

I min litteratursøgning over denne slægt er jeg kun stødt på terrarieoplysninger om forholdsvis få arter. Tre af disse vil jeg i det efterfølgende komme lidt nærmere ind på.

***Cordylus giganteus* Smith 1844**

Den kendteste bæltehale er uden tvivl kæmpebæltehalen (*Cordylus giganteus*), der kun kendes fra Natal, Orange Free State og Transvaal i Sydafrika. Denne art er, som navnet antyder, den største inden for slægten og bliver op til 40 cm lang. Den lever på græsstepper og holder til omkring selvudgravede huller på 2-3 meter i længden og i en dybde af ca. 45 cm (Branch & Patterson 1975, Jacobsen et al. 1990, Switak 1993). I og med at den er den største art, er det også den, der er mest interesse for inden for hobbyen, hvilket ses af, at den blandt bæltehaler, må siges at være efterhånden temmelig godt beskrevet i terrarielitteraturen. Navnlig førhen blev den holdt regelmæssigt, og den dukker stadig op hos seriøse terrariefolk (Welzel 1981, Adolphi & Tröger 1987, Paulduro & Krabbe-Paulduro 1987, Nuijten 1989a, Donovan 1997). Kæmpebæltehalen er en stor soltilbeder, hvilket har givet den navnet Sonnengucker i Tyskland og Sungazer i USA, hvilket er meget beskrivende, da arten ofte står på strakte ben med retning mod solen. På dansk kalder vi den undertiden også solkigger. Det er derfor en art, som vi i terrariet skal tilbyde en del lys.

Et terrarium til en gruppe på 3-4 af disse dyr kan f.eks. bestå af et terrarium med en bundflade på 180 x 80 cm. Terrariet kan have et bundlag af sand, hvori man har lavet nogle huller/gange, dyrene kan bo i, eller man kan lade bundlaget have en beskaffenhed, så de selv kan grave disse. Her skal man dog være opmærksom på, at dyrene ikke graver sig ind under noget, der kan styrte sammen. Terrariet skal opvarmes om dagen til mellem 25 og 27° C med varmepladser med en temperatur på op til 40° C. Om natten skal temperaturen sænkes til 15 til 20° C (Krabbe-Paulduro & Paulduro 1987, Rogner 1994). Dyrene kan fodres med forskellige former for større insekter og i ny og næ med en museunge eller lidt frisk frugt.

Denne art er blevet opdrættet flere gange i fangenskab gennem årene, men det må stadig siges at være en sjældenhed at høre om opdræt i litteraturen. Paul Donovan (1997) skriver i sin artikel, at han en dag, han tændte lyset til terrariet, opdagede to små unger, der pilede rundt. Ungerne er iflg. Rogner (1994) ca. 12 cm lange ved fødslen. Det anbefales at dvale disse dyr ved en temperatur mellem 10 og 15° C, da de i naturen i vinterhalvåret er vant til lave temperaturer. Det skulle derudover være en god idé at holde dyrene i fri-landsterrarium hvis muligt om sommeren.

***Cordylus cataphractus* Boie 1828**

En anden art, der af og til dukker op i terrarierekrede, og som også er blevet opdrættet, er *Cordylus cataphractus*. Denne art bliver op til 20 cm lang og er

Fig. 1. Kæmpebæltehalen, *Cordylus giganteus*, er den største *Cordylus*-art og er meget soleskende – heraf navnet »solkigger«. Foto: Rune Midtgaard.

endemisk for den vestlige del af Sydafrika. Den lever blandt klipper og danner her regulerende familiegupper, som deler de samme klippesprækker (Branch 1988).

Da arten i naturen ofte lever i grupper på op til 10 dyr, er det også muligt at holde flere af disse dyr sammen i terrarium. Det er så selvfølgelig nødvendigt at udvide terrariets størrelse tilsvarende. Et godt avlsterrium kan til en gruppe på 3 hunner og 2 hanner bestå af et terrarium på 150 × 50 × 45 cm indrettet som et stenlandskab med smalle spalter, som dyrene kan føle sig trygge i. Bundlaget

kan f.eks. bestå af grovkornet sand, og man kan eventuelt indrette det med tørtlevende græsser eller sukkulenter. Terrariet skal opvarmes til mellem 25 og 40° C alt efter årstid og nedkøles til mellem 15 og 20° C om natten. Krabbe-Paulduro & Paulduro (1991) fik under sådanne forhold en unge på deres gruppe. Generelt kan det siges, at det udslagsgivende for et vellykket opdræt af denne såvel som andre sydafrikanske *Cordylus*-arter synes at være en dvaleperiode på 1-3 måneder ved temperaturer mellem 10 og 18° C. Wesiak & Vogel (1993) fik med en ganske kort dvale-

periode på ca. 4 uger ved 18° C en velfungerende unge fra et par af disse dyr, som de holdt under noget mindre forhold end de ovenfor skitserede. Ortnér (1993) beskriver, hvordan han fra sin gruppe ud af 3 fødte unger kun havde én levende-født og holder dette op imod en tese om, at dyrene har svært ved at vende sig til årstidsrytmen på den nordlige halvkugle som forklaring på de mange mislykkedes opdræt. Dette er en meget spændende tese, som hænger meget godt sammen med, at en bekendt af Jørgen Søe Pedersen først for nylig har opdrættet *Cordylus giganteus* ef-

Fig. 2. Kæmpebæltehalen har meget tornede og fremspringende skæl. Det er karakteristisk for arten, at navnlig de bagudrettede nakkeskæl er store. Foto: NHF-arkiv.

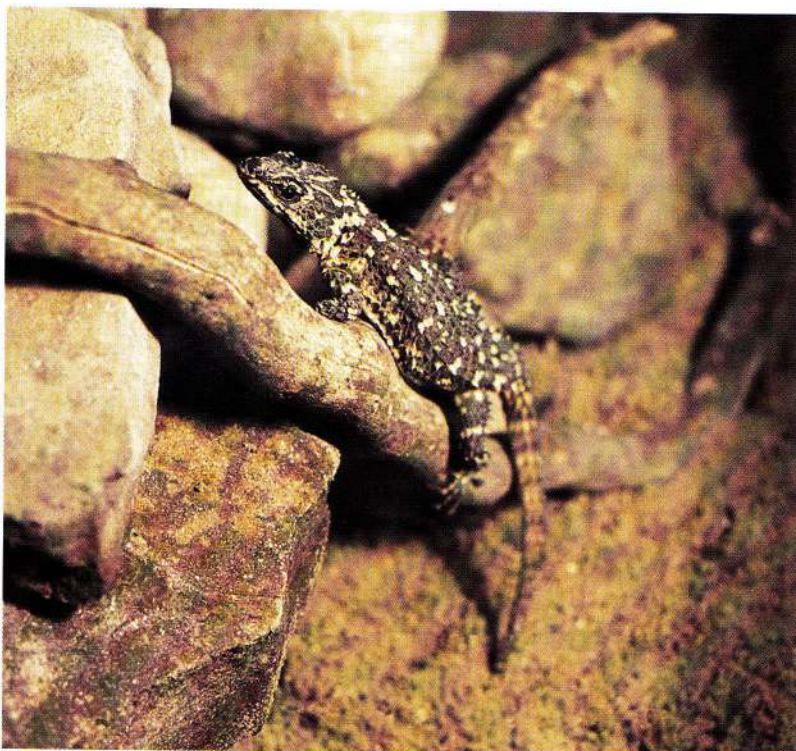

Fig. 3. Cordylus warreni har hvidgule pletter, der næsten kan danne tværbånd. Foto: Rune Midtgaard.

ter, at dyrene havde haft 20 år til at vende sig til de nordlige bredegrader (personlig kommunikation 2000). Dyrene skulle derudover være meget følsomme over for at blive flyttet til nye omgivelser, hvilket ligeledes skulle være gældende for en stor del af de andre *Cordylus*-arter. Dette kan modvirkes ved at køle dyrene lidt ned ved flytning til nyt terrarium og derefter stille og roligt køre temperaturen tilbage til det normale niveau (Krabbe-Paulduro & Paulduro 1993).

***Cordylus tropidosternum* (Cope 1869)**

Vi kommer nu til den art, som nok vil være mest relevant for de fleste terrariefolk i Danmark. Det er den art, der ofte bliver indført fra Tanzania, og som tidligere har været indført som værende *Cordylus cordylus* (denne er nu indskrænket til kun at være udbredt i det sydligste Sydafrika). *Cordylus tropidosternum* er opdelt i to underarter, som begge førhen blev henført som underarter af arten *Cordylus cordylus*. Disse underarter er nominatformen *C. t. tropidosternum* (Cope 1869), som er udbredt i Østafrika fra Kenya til Zimbabwe (Loveridge 1944) og bliver op til 9 cm fra snude til gat, samt *C. t. jonesii* (Boulenger 1891), der bliver op til 7,5 cm fra snude til gat, fra Botswana, Mozambique og det nordlige Sydafrika.

Denne art adskiller sig fra de fleste andre bæltehaler ved hovedsagelig at leve på træstammer og træstubbe, hvor den gerne holder til under den løse bark eller i huller i træerne. Det er en temmelig sky art på op til 17 cm i totallængde, der i naturen lever af forskellige små insekter, og som har en for-

kærlighed for vingede termitter (Loveridge 1941, Branch 1988).

Da denne art er forholdsvis lille, anbefales det til et par, at den lille underart (*C. t. jonesii*) holdes i et tørt terrarium med en grundflade på mindst 40 × 30 cm. For denne art gælder det om at give dyrene mulighed for at have separate skjulesteder, så de kan gemme sig fra territoriehævdende dyr. Terrariet kan eksempelvis indrettes med et bundlag af sand og med grene og korkbarkstykker, som dyrene kan skjule sig under. Terrariet skal alt efter årstid belyses 8 til 12 timer om dagen, og temperaturen skal lokalt være op til 40° C med en natlig nedkøling til mellem 13 og 18° C. Dyrene kan ligesom *Cordylus cataphractus* fodres med forskellige former for insekter; men man skal dog passe på ikke at overfodre, da dyrene så ofte bliver fede og forspiser sig, hvilket fører til, at de brækker den spiste mad op igen. Det er derfor bedre at nøjes med at fodre 2 til 3 gange om ugen. Hvis man doucher terrariet 2 til 3 gange om ugen, har dyrene mulighed for at slikke dug og derved få dækket deres væskebehov, hvilket gør en drikkeskål overflødig (Krabbe-Paulduro & Paulduro 1987).

Da *jonesii* er den sydlige underart, er det også vigtigt at give dyrene en dvaleperiode, hvis man ønsker at opdrætte sine dyr. Denne kan være som beskrevet for *Cordylus cataphractus*. En sådan dvaleperiode vil øge hannernes parringslyst og formentligt også hunnernes modtagelighed for befrugtning. Arten har som de andre *Cordylus*-arter en temmelig lang drægtighedsperiode på mellem 4 og 5 måneder, hvorefter der fødes mellem 2 og 4

unger på mellem 60 og 70 mm i længden. Det beskrives for denne art (Krabbe-Paulduro & Paulduro 1987), at ungerne af disse soleskende dyr har brug for en god UV-bestråling og tilstrækkeligt med vitaminer for ikke at få skøre knogler. Det vil derfor være anbefalelsesværdigt ved hold af *Cordylus* såvel som andre soleskende krybdyr at tænke meget på belysningskilderne, hvorfor det kan anbefales at læse artikler om rigtigt lys godt igennem for at få det optimale til dyrene (Jørgensen 2000). Zeylemaker (1983) fik tre unger fra sin vildtfangne hun, som var blevet parret, inden den blev indfanget. Disse unger skulle ved fødslen være ca. 4 cm lange, hvilket er noget mindre end ellers beskrevet for denne art.

Underarten *tropidosternum* er den underart, der findes i det østlige Afrika og dermed også i Tanzania. Hold af denne art er tidligere blevet beskrevet her i bladet (Schmidt 1988 – som *Cordylus cordylus*). Det drejede sig her om 4 hunner og én han, som blev holdt samlet i et terrarium på 50 × 60 × 40 cm indrettet med en bagvæg opbygget af granitsten. Flere af hunnerne var som hos Zeylemaker drægtige ved anskaffelsen, og der blev født 6 unger. Ungerne var ved fødslen ca. 5 cm lange og blev efter ca. et halvt år sat sammen med de voksne, som ikke syntes at eftertrægte de mindre dyr.

Peter Tallbo, Sverige, har en gruppe på 5 af disse dyr, som holdes i et terrarium med en bundflade på 200 × 60 cm. Terrariet er indrettet med et bundlag af fint sand og rødder, som dyrene kan gemme sig under. Han giver sine dyr en temperatur på omkring 25° C og med

enkelte varmepladser med temperaturer på op til 35° C. Han skriver, at kønne hos disse dyr kan adskilles ved, at hanterne generelt er mere kraftigt byggede end hunnerne. Peter har siden 1998 fået 17 unger af sin avlsgruppe. Måden, hvorved han har fået disse gode opdrætsresultater, er gradvist at nedkøle dyrene fra januar til februar for i marts måned at holde en dvale ved 10 til 15° C. Denne dvale holdes til midt i april, hvorefter temperaturen hæves igen. Dette vil føre til, at dyrene parrer sig, og ungerne vil nu udvikles og blive født sidst i oktober.

Når solen skinner, har denne art som de andre beskrevne godt af at blive holdt på friland, når blot den har adgang til vand og rigeligt foder, da dette giver uhindret adgang til rigtigt sollys.

Cordylus tropidosternum lader sig sagtens holde sammen med andre arter, da dyrene er meget lidt aggressive over for andre. De kan f.eks. holdes sammen med andre *Cordylus*-arter som f.eks. *C. cataphractus* og *C. warreni depressus* (Nuijten 1989b).

Afslutning

Jeg håber, at denne artikel har givet nogle mod på at beskæftige sig lidt nærmere med denne spændende slægt, som har så mange positive sider, og som med lidt målrettedhed også burde være mulig at opdrætte i større tal, end det ses nu i Danmark. Denne artikel er, som de fleste nok har bemærket, skrevet hovedsagelig ud fra litteraturstudier, da jeg desværre ikke selv har disse dyr. Jeg vil derfor gerne takke et par personer, som har hjulpet mig i søgningen af informationer.

Tak til Peter Tallbo for at gøre mig opmærksom på sin hjemmeside <http://home.swipnet.se/tallbo>, hvor han har skrevet ufatteligt mange nyttige oplysninger om *Cordylus tropidosternum*. Derudover tak til Henrik Bringsøe for hjælp med at skaffe litteratur fra forskellige tyske og hollandske terrarietidskrifter.

Hvis der er nogle, der har interesse for at læse mere om arterne, kan det anbefales at skaffe navnlig de forskellige artikler fra de tyske og hollandske terrarietidskrifter hjem, da disse er meget dybdegående i deres beskrivelser af hold og opdræt af arterne.

Summary. Captive husbandry and breeding of various species of *Cordylus* is described from studies of pertinent literature. Emphasis is put on *C. tropidosternum* which is regularly imported from Tanzania.

It is recommended to house a group of individuals in a terrarium with a surface of 200 × 60 cm, furnished with sand as substrate and pieces of wood as hiding places. The terrarium should be provided with strong lighting as these lizards frequently bask and like bright conditions. Exposure to ultraviolet light is very beneficial. A hibernation or winter cooling at 10–15° C for approx. 1½ month will probably induce breeding as this method has proved useful previously. The juveniles are approx. 70 mm (total length) and are born after 5–6 months.

LITTERATUR

- Adolphs, K. & M. Tröger. 1987. Lebensweise, Haltung und Zuchtproblematik des Riesengürtelschweifs *Cordylus giganteus* A. Smith, 1844. herpetofauna 9(46): 28-33.
- Branch, B. 1988. Bill Branch's Field Guide to the Snakes and other Reptiles of Southern Africa. New Holland Publ., London. 328 pp.
- Branch, W. R. & R. W. Patterson. 1975. Notes on the Ecology of the Giant Girdled Lizard, *Cordylus giganteus*. J. Herpetol. 9(4): 364-366.
- Donovan, P. 1997. The Giant Zonure or Sungazer. Reptile Hobbyist 2(6): 30-34.
- Hart, H. 1976. Pleje af *Cordylus warreni*. Nord. Herpet. Foren. 19(7): 152-154.
- Jacobsen, N. H. G., R. E. Newbery & W. Petersen. 1990. On the ecology and conservation status of *Cordylus giganteus* A. Smith in the Transvaal. S. Afr. J. Zool. 25(1): 61-66.
- Jørgensen, P. 2000. Måling af lyskilders UVA- og UVB-stråling. Nord. Herpet. Foren. 43(2): 43-51.
- Krabbe-Paulduro, U. & E. Paulduro, Jr. 1987. *Cordylus jonesii* (Boulenger). Amphibien-/Reptilien-Kartei (Beilage zu Sauria) (Suppl.) 9(4): 93-96.
- Krabbe-Paulduro, U. & E. Paulduro, Jr. 1991. Pflege und Nachzucht des Panzergürtelschweifs *Cordylus cataphractus* Boie 1828. Sauria 13(2): 11-13.
- Kutschera, U. 1977. Pleje og opdræt af *Cordylus cordylus*. Nord. Herpet. Foren. 20(9): 208-210.
- Loveridge, A. 1944. Revision of the African lizards of the family Cordylidae. Bull. Mus. Comp. Zool. 95(1): 1-118.
- Mouton, P. le F. N. & J. H. van Wyk. 1990. Taxonomic status of the melanistic forms of the *Cordylus cordylus* complex (Reptilia: Cordylidae) in the south-western Cape, South Africa. S. Afr. J. Zool. 25(1): 31-38.
- Nuijten, P. 1989a. De Verzorging en kweek van enkele hagedissen van het geslacht *Cordylus* (1). Lacerta 48(1): 6-11.

Fig. 4. Den sorte *Cordylus peersi* har en mindre udtalt bælteagtig skælbeklædning. Foto: Rune Midtgaard.

- Nuijten, P. 1989b. De Verzorging en kweek van enkele hagedissen van het geslacht *Cordylus* (2). *Lacerta* 48(2): 34-37.
- Ortner, A. 1993. Panzer-Gürtelschweife. *Aquar. Terrar. Z. (DATZ)* 46(12): 777.
- Paulduro, E. & U. Krabbe-Paulduro. 1987. Anmerkungen zur Lebensweise, Haltung und Zuchtproblematik des Riesengürtelschweifs *Cordylus giganteus* A. Smith, 1844. *Sauria* 9(4): 9-17.
- Rogner, M. 1994. Echsen 2. Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart. 270 pp.
- Schmidt, A. 1988. Den almindelige bæltehale (*Cordylus cordylus*). *Nord. Herpet. Foren.* 31(9): 258-265.
- Switak, K. H. 1993. Sonnengucker. *Aquar. Terrar. Z. (DATZ)* 46(8): 504-507.
- Welzel, A. 1981. *Cordylus giganteus*. *herpetofauna* 3(11): 17.
- Wesiak, K. & D. Vogel. 1993. Einige Daten zur Haltung und Nachzucht des Panzergürtelschweifs *Cordylus cataphractus* Boie, 1828. *herpetofauna* 15(86): 18-20.
- Zeylemaker, G. 1983. De geboorte en het opkweken van *Cordylus jonesi* (de dwerggordelstaart). *Lacerta* 41(6): 108-109.